

Olika ställningstaganden beslutade av FSF

Definition av Fäbodar och Sättrar

Fäbodar eller Sättrar är bosättningar som använts under sommarperioden och dit djuren fördes för utmarksbete/bete i skog. På fäboden bedrevs ofta också slåtter och på vissa håll hamling, dvs. kvistning av träd för foderändamål. Mjölken förädlades till smör, ost och andra typiska produkter.

Traditionellt hölls djuren inomhus på natten och frigående under uppsikt av vallflicka/vallpojke på dagen.

Fäboddriften har tusenåriga traditioner men verksamheten avtog dramatiskt i mitten av 1900-talet. Idag finns olika användningsområden för fäbodarna. Många tar även emot besökare eller har turistboenden.

FSF föreslår följande begrepp för dagens verksamheter på fäbod.

Levande fäbod

En fäbod med betande djur.

1. Traditionell fäbod med djurhållning och slåtter.

Fäboddrift med mjölkning och beredning på plats av mjölken. Djuren hålls nattetid i djurstall eller nattfälla och dagtid på fritt eller inhägnat utmarksbete/bete i skog. Inägorna på vallen skördas.

2. Traditionell fäbod med djurhållning.

Fäboddrift med mjölkning och beredning på plats av mjölken. Djuren hålls nattetid i djurstall eller nattfälla och dagtid på fritt eller inhägnat utmarksbete/bete i skog.

3. Fäbod med betesdjur.

Fäbod med djur på utmarksbete/bete i skog. Djuren hålls nattetid i djurstall eller nattfälla, eller frigående alternativt i hägn dygnet runt.

Övriga aktiva fäbodar

Fäbodar som inte har betesdjur.

1. Fäbod med slåtter

Inägorna runt fäboden skördas och slås med lie eller slåtterbalk efter frösättning i syfte att bevara den biologiska mångfalden och bevara kulturmiljön. Även hamling kan förekomma.

2. Fäbod med utbildning

Fäbod vars huvudsyfte är att förevisa och anordna utbildningar i syfte att bevara kulturmiljön och det immateriella kulturarvet.

3. Fritidsfäbod

Fäbod vars huvudsyfte är att användas som fritidshus eller jaktstuga.

4. Turistfäbod

Fäbod som används för turistverksamhet. Kan nyttjas för övernattning och som våffelstuga, raststuga etc.

Övergivna fäbodar

Fäbodar som varken är levande eller aktiva.

Olika typer av bete

Skogsbete

Begreppet definieras hos Skogsstyrelsen och Jordbruksverket och är kopplat till särskilt stöd.

Sammanfattning av myndigheternas definition: Tydligt betespräglade områden med äldre skog och naturlig föryngring, saknar spår av trakthyggesbruk. Har betats kontinuerligt åtminstone till - 60-talet. Endast marginellt påverkad av efterkrigstidens skogsbruksmetoder. Har nyttjats extensivt för virke, löv etc.

FSF anser att den skogstyp som myndigheterna kallar skogsbete i stället borde kallas något annat då skogsbete är ett allmänt begrepp som ofta används för utmarksbete/bete i skog av gemene man. Utmarksbete i skog kan vara ett bredare begrepp. Se nedan.

Utmarksbete/bete i skog

Bete på marker som inte är jordbruksmark, dvs. djuren betar i skog, på fjäll, på myrar, vägrenar och hyggen etc. Djuren kan gå helt fritt eller i stor inhägnad.

FSF anser att arbetet med legalisering av virtuella stängsel bör påskyndas. Det skulle avsevärt underlätta hållandet av djur på utmarksbete/i skog.

Mathantverk

Småskalig livsmedelsförädling där handen är med i processen. (Eldrimner)

Förbundet har sedan juni 2022 varumärkesskydd vid Patent- och registreringsverket för ordet Fäbod i samband med livsmedelsframställning.

En arbetsgrupp finns för att utveckla förhållningssättet vid användandet av Fäbodordet.

Djurhållning

Idag gäller samma regler på fäbod som inom annan djurhållning.

Jordbruksverket har gjort en utredning som rör förbud mot uppbindning av djur ” Rapport 2019:17 Krav på att hålla djur lösgående, konsekvenser, övergångsbestämmelser och undantag...”

från vilken följande text har hämtats:

*Vi bedömer att det bör **överbägas att ha generella undantag** från kravet för sådan djurhållning som är värdefull ur kultur- eller husdjursgenetiskt perspektiv. Dessa riskerar annars att försvinna och gäller exempelvis hållning av svenska lantraser i bevarandesyfte och djurhållning **i traditionellt fäbodbruk.***

FSF har avgett remissvar till Näringsdepartementet 210308 kring detta med innebörden att **FSF vill ha** generellt undantag från krav på lösdrift som ska gälla alla fäbodens djurslag.

Detta ska gälla både vid hemgård och vid fäbod samt att **dispens för uppbundna tjurar ej ska behöva sökas**.

FSF anser vidare att djuren ska kunna hållas traditionellt i fähus dvs. inredningen ska kunna vara som förr vilket innebär kortare bås, ofta inga foderbord.

Jordbruksverkets rapport har ännu inte resulterat i någon ändring av djurskyddslagen.

FSF anser att konventionen om traditionell kunskap och biologisk mångfald ska beaktas vid nästa översyn av djurskyddslagen och att FSF synpunkter därför ska införlivas.

Motorfordon i fäbodbruket

Enligt terrängkörningslagen/förordningen är det förbjudet att köra terrängfordon i terrängen med vissa undantag, bl.a. för renskötsel och jordbruk. Det är dock inte beskrivet vilka jordbruksaktiviteter som är undantagna. För renskötsel är flera undantagna moment beskrivna i lag och förordning.

FSF anser att fäboddriften ska ges samma undantag som renskötseln, dvs det ska vara möjligt att använda motorfordon både sommartid och vintertid för:

- Förberedelser och planeringsinsatser för betesdriften,
- underhåll av stängsel och andra anläggningar,
- tillsyn, bevakning och kontroller,
- djurtransport, kalvmärkning och annan djurskötsel,
- transporter till och från fäboden av produkter och förnödenheter samt tillhörande aktiviteter såsom transport av ved, foder etc.

FSF har svarat på remiss: SOU 2019:67 betänkande av utredningen om Hållbar terrängkörning 200612 med följande krav:

FSF anser att det ska införas förtydligande beskrivningar i terrängkörningslagstiftningen vad avser användning av motorfordon för fäbodbrukets ändamål och relaterat till fäbodbrukets traditionella djurhållning och utmarksbete.

* Förtydligande angående **begreppet utmark**. Här definierat som nyttjad impediment-, skogs- och fjällmark i ett mångsidigt utmarksbruk enligt sedvana och traditionella rättigheter, bland annat genom betesdrift med frigående fäboddjur. Dessa markområden är definitionsmässigt belägna utanför den egentliga hägnade och/eller uppodlade inägomarken. Det är i fallet när jordbruksmarken definieras snävt som inägomark/brukad mark i form av åkermark, ängsmark eller hägnad betesmark som det kan uppkomma problem med tolkningen vad gäller fäbodbruket och dess extensiva markanvändning, vilket alltså i huvudsak och regelmässigt bedrivs på utmarken, i skogs- och fjällområden utanför åker-, ängs- och hägnad betesmark.

Mul- och klövbetesrätt

FSF har en broschyr från 2021 "Fäbodbruk med Mul- och klövbete, urminnes hävd och sedvana" med följande definition:

Mul- och klövbete: fäbodens djur betar fritt i skog, fjäll och utmarker enligt gammal tradition. Mul- och klövbetet är grunden för ett fungerande fäbodbruk.

Med följande viktiga tillägg:

Urminnes hävd och sedvanerätt

Mul- och klövbetet vilar på urminnes hävd, eftersom det är en urgammal sedvana som med tiden blivit en rättighet.

Rovdjur

Idag finns möjlighet till skyddsjakt samt även licensjakt i vissa områden.

FSF anser att antalet rovdjur i fåbodområde bör begränsas. Likvärdiga förutsättningar som för renskötseln bör gälla angående skyddsjakt. I fåbodbruket finns ett värnande av de hotade svenska lantraserna och antalet djur är ofta få. En rovdjursattack innebär därför att skadan blir mer betydande utifrån antalet djur och möjligheten att värna hotade svenska lantraser.

FSF:s uttalande vid Fåbodriksdagen 230925 kring rovdjur har skickats till Jordbruksministern med avslutande text: Fåbodriksdagen uppmanar regeringen

- att lägga fram en proposition där områden med fåbodbruk likställs med renskötselområden förutom vad gäller toleransnivåerna för rovdjursskador.
 - att skyndsamt skriva fram en proposition om effektivare och snabbare skyddsjakt.
-

Skogsbruk i anslutning till fåbod

Idag tas ringa hänsyn och trakthyggesbruk runt fåbodvallarna är vanligt.

Länsstyrelserna gör handlingsplaner vid s.k. Fåbodersättning men Skogsstyrelsen verkar inte ha kännedom om dessa då de ger tillstånd till avverkningar vid fåbodvallar.

FSF anser att samråd ska ske myndigheterna emellan.

Skogsstyrelsen i Gävleborg har, på initiativ från Gävleborgs Fåbodförening gjort en översyn av skriften "Särskilt hänsynstagande vid fåbodar."

Kraftledningar, vindkraft och annan infrastruktur i anslutning till fåbod

FSF anser att fåbodbrukare som berörs av kraftledningar, vindkraft och annan infrastruktur ska kallas till samråd inför nya etableringar och översiktsplaner eftersom vindkraftsexploateringar kan påverka fåboddriften negativt. FSF bör utforma en skrivelse angående detta som skickas till Länsstyrelserna och kommunerna. Hänvisa till vindkraftsutredningen.

Turismexploatering i anslutning till fåbod.

Idag förekommer problem med turismboenden/exploatering vid fåboddar. Allmänheten och kommunala tjänstemän saknar kunskap om den omvända stängselningsskyldigheten, dvs att tomtägarna själv måste inhägna sin tomt om de vill hålla frigående fåboddjur ute. Vidare så byggs det på gamla fåbodvägar och tätt inpå fåbodvallar.

FSF konstaterar att det behöver spridas information om detta till turister och kommunala tjänstemän. FSF bör göra en skrivelse som kan spridas nationellt, regionalt och lokalt.

Fåbodbruket bör skrivas in i översiktsplaner och i förekommande fall detaljplaner i de län och kommuner där det finns eller har funnits fåboddar och fåbodbruk.

FSF:s förslag på ändringar av jordbruksstöden till fäbodbruket.

1. Se över möjligheten att öka stödet till de fäbodar där mjölkhantering förekommer.

Grundstödet om 20.000 för Fäbod i bruk, behöver kompletteras med en ny typ av fäbod:

Huvudfäbod med mjölkhantering, där en **betydligt högre ersättning** än det nuvarande grundstödet ges. Den nuvarande ersättningsnivån är för låg då mjölkhantering kräver en mycket hög arbetsinsats. ”För att öka den småskaliga livsmedelsproduktionen”

Fäbodbetet, del två i stödet, som grundar sig på antalet djurenheter (DI) gör att fäbodbrukare med mjölkhantering, får en låg ersättning eftersom de inte kan hålla så många djur. De traditionellt små byggnaderna och den stora arbetsinsatsen är begränsande.

Mjölkhantering på fäbod är en del av vårt immateriella kulturarv. Betande djur på skogen bidrar till miljömålen: Levande skogar, ett rikt djur- och växtliv och ett rikt odlingslandskap samt till en högre grad av självförsörjning och livsmedelsberedskap.

2. Efter ett fullföljt 5-årsåtagande ska åtagandet för miljöstöden kunna förlängas med ett år i taget.

Kan göras men är otydligt i föreskrifterna.

3. Ge oss fler grödkoder så vi får en statistik som visar var fäbodar finns förutom de som har fäbodstödet (f.n. endast runt 200). Vi har långt fler fäbodar som är i drift än de som är registrerade hos SJV.

Vi föreslår följande nya grödkoder behövs för att synliggöra de brukade fäbodarna och förbättra statistiken:

Betesmark på fäbod med allmän eller särskild skötsel – med samma stödregler som gäller för betesmark.

Slätteräng på fäbod med allmän eller särskild skötsel – med samma stödregler som gäller för slätterängar.

Betesmark i fäbodskog, inhägnat eller fritt.

4. Se över begreppet “Skogsbete” och inför stöd för utmarksbete i skog

Benämningen på Skogsbete bör förändras

Vi hävdar att det är ett allmänt begrepp som används av gemene man för boskap som betar i skogsmark. Ofta vid fäbodar och utifrån mulbetesrätten på fritt bete i fäbodskogen eller i hägn.

Vi ser därför att ett annat begrepp används för den typen av betesmark.

Vi ser ett ökat intresse för bete i skog och andra utmarker som inte är knutna till fäbodar. Därför behövs ett stöd som uppmuntrar detta.

5. Djurskyddsreglerna bör anpassas för att möjliggöra traditionell fäboddrift.

Djur måste få bindas upp i befintliga ladugårdar trots att båsmåtten inte uppfyller nutida krav. Detta skall också gälla tjurar.

Fäbodkulturen har upptagits på UNESCO:s lista för immateriella kulturarv för mänskligheten i december 2024. Detta skedde efter en ansökan från den svenska regeringen med stöd från den norska regeringen. Det var både den svenska fäbodkulturen och den norska seterkulturen som tillsammans ansökte och blev upptagna på UNESCO:s lista.

Lönsamheten för fäbodbruket måste förbättras och regelverket anpassas så att vi kan fortsätta med fäboddriften.

Fäbodnäringens branschriktlinjer

Som en fristående del av riktlinjerna för hantverksmejerier har Eldrimner i samråd med Livsmedelsverket tagit fram riktlinjer till god hygienpraxis vid fäbodan vid tillverkning av mjölkprodukter med traditionella metoder.

Riktlinjerna vänder sig till fäbodbrukare som tillverkar mjölkprodukter med traditionella metoder för försäljning direkt till konsument. Livsmedelslagstiftningen ställer krav på att livsmedelsföretagare ska ha rutiner för en hygienisk och säker produktion så att lagstiftningens mål nås, det vill säga att livsmedlen inte blir hälsofarliga samt att de ska vara korrekt märkta. Produkterna och dess råvaror ska även gå att spåra. Förutsatt att livsmedelslagstiftningens mål kan nås, finns det i dagsläget några nationella undantag från eg-förordning nr 852/2004 samt 853/2004 för fäbodbrukare som tillverkar mjölkprodukter med traditionella metoder.

Fäbodbrukaren måste dock kunna visa sin kontrollmyndighet hur brukaren gör för att nå målen. Genom att följa dessa riktlinjer uppfylls lagkraven på att varje enskild fäbodbrukare beskriver hur brukaren gör för att nå lagstiftningens mål. Dessa branschriktlinjer omfattar inte området animaliska biprodukter (mjölk och mjölkbaserade produkter till exempel vassle och kasserad ost), lagstiftning som rör detta återfinns i Bilaga 1. Branschriktlinjerna omfattar inte heller områden som foder och djurskydd.

[Fäbodnäringens branschriktlinjer](#)

[Bilaga till fäbodnäringens branschriktlinjer](#)

Besöksregler på fäbod/säter gällande hygien.

Bakgrund

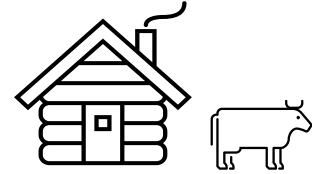
Den som annonserar och erbjuder besökare att komma till fäboden måste ha besöksregler för att förebygga smittspridning. Vissa s.k. zoonotiska smittämnen kan föras över mellan människor och djur och smittan kan gå åt båda hållen, dvs människor kan smitta ner djuren och djuren kan smitta människorna. Exempel på zoonoser är salmonella, campylobacter, vissa e.colibakterier och resistenta stafylokocker. Stafylokockerna är en sårsmitta och de övriga är tarmbakterier som sprids med avföringen. Djuren kan bära på tarmbakterierna utan att själva ha sjukdomssymtom. I Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen; som förkortas K112, finns de regler som gäller.

På vår fäbod gäller följande besöksregler

1. Vi har satt upp anslag med information om handtvätt vid djurkontakt och intag av mat, samt krav på skyddskläder/rena kläder
2. Vi har vatten, flytande tvål, handsprit och pappershanddukar tillgängliga
3. Vi har bord/plats som kan torkas av alternativt inte är tillgänglig för djuren där man kan sitta och äta eller fika
4. Om vi serverar produkter av opastöriserad mjölk som inte upphettats, så informerar vi om det och att små barn och personer med nedsatt immunförsvar inte bör dricka eller äta produkten.
5. Om vi har besökare vid fler än två tillfällen per år så har vi anmält vår verksamhet till Länsstyrelsen (e-tjänst Anmälan besöksverksamhet finns på Länsstyrelsens hemsida)
6. Alla som jobbar på fäboden har kunskap om våra besöksregler

Dessa besöksregler är framtagna av Förbundet Svensk Fäbodkultur och Utmarksbruk för att underlätta för fäbodbrukarna.

Välkommen till vår fäbod!

Här bryr vi oss om både människor och djur, därför har vi besöksregler för att förhindra smittspridning.

Vi vill att du tvättar händerna:

- Före och efter kontakt med djuren
- Innan du äter eller fikar och att du äter på anvisad plats.

Om du går in i djurstallarna måste du ha skyddskläder eller kläder och skor som inte använts i annan djurbesättning.

Welcome to our summerfarm!

Here we care about both people and animals, which is why we have visiting rules to prevent the spread of infection.

We want you to wash your hands:

- Before and after contact with the animals

- Before eating or having coffee and that you eat in the designated place

If you enter the animal stables, you must wear protective clothing or clothes and shoes that have not been used in other animal herds.

Herzlich Willkommen auf unserer Sommerfarm!

Hier kümmern wir uns sowohl um Menschen als auch um Tiere, weshalb wir Besuchsregeln haben, um die Ausbreitung von Infektionen zu verhindern.

Wir möchten, dass Sie sich die Hände waschen:

- Vor und nach dem Kontakt mit den Tieren
- Vor dem Essen oder Kaffee trinken und dass Sie an dem dafür vorgesehenen Ort essen

Wenn Sie die Tierställe betreten, müssen Sie Schutzkleidung oder Kleidung und Schuhe tragen, die nicht von anderen Tierherden verwendet wurden.

Om kompletterande ersättning från Nationella stödet för traditionell mjölkhantering vid fåbodar

Vi föreslår nu en kompletterande ersättning från det **Nationella stödet** för det traditionella **mjölkförädlade arbete** som sker på fåbodar i våra fåbodlän under sommarsäsongen.

Att ha mjölkande kor på en fåbod, oftast utan el och rinnande vatten, är ett heltidsarbete från tidig morgon till sen kväll. Kor ska mjölkas, ost ska löpa, messmör ska kokas och smör ska ystas. Det ingår ofta i den romantiserade bilden vad ett fåbodbruk är medan det verkliga slitet, knappt är känt och föga uppmärksammat. Inte heller rimligt ersatt.

Behovet av vallning under dagen för att djuren ska hållas fria från rovdjursstörningar/rovdjursangrepp har aktualiserats med ökade rovdjursstammar i fåbodlänerna. Den traditionella mjölkhanteringen med försäljning av dess produkter, ost, smör och messmör ger inte tillbaka den ersättning som det verkliga arbetet innebär. Ändå är det dessa produkter som efterfrågas.

Detta är delar av ett **immateriellt kulturarv/levande traditioner** som måste stödjas och rimligt ersättas. Vill vi få in yngre traditionsbärare räcker det inte med dålig lönsamhet och nästintill ideellt arbete.

Den traditionella mjölkhanteringen handlar också om vår **livsmedelsförsörjning och krisberedskap**.

Att ta tillvara, dels betet på skogen, köttet och mjölken som en viktig resurs, inte bara i kristider, utan som en del i livsmedelskedjan och vår självförsörjning är ansvarsfullt och angeläget.

FSF föreslår en kompletterande ersättning från det Nationella stödet för det traditionella mjölkförädlade arbetet vid fåbodar
